

ДЕМОКРАТИЧНА ШКОЛА – ПРОСТІР ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Цюняк О.П.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Івано-Франківська область, Україна

Освіта не лише уможливлює демократію:

вона робить її життєво необхідною.

Освіта не лише формує населення, яке розуміє суспільні завдання,

вона водночас утверджує його вимогу бути почутим.

Джон Кеннет Гелбрейт

Інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, котрі мислять та працюють по-новому. Як зазначається у Концепції «Нова українська школа»: «Освічені українці, всебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій, – ось хто поведе українську економіку вперед у XXI столітті» [3].

Нині Україна як європейська демократична держава впевнено інтегрується до європейської спільноти, а шкільна освіта будується на принципах рівного доступу до якісної освіти, рівних можливостей навчатися у демократичному середовищі, набувати знань та умінь у галузі прав людини, демократії. Із 2016 року в Україні триває масштабна освітня реформа. Її мета – підвищити якість освіти на всіх рівнях, утвердити людиноцентризм (коли особистість – найвища цінність суспільства) та демократичні цінності. Суть реформи української освіти полягає в утвердженні та пропагуванні головних європейських цінностей – демократії, прав людини і верховенства права. Згадані цінності відображені в Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, яка була ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи у 2010 році.

Як зазначає виконавчий директор Європейського центру імені Вергеленда Ана Перона-Ф'єльдстад, школа – це своєрідна модель суспільства, що допомагає учням зрозуміти сучасний світ, налагодити й зміцнити зв'язки з місцевою громадою, суспільством загалом, міжнародною спільнотою. Школа має підтримувати незалежне мислення та оцінки, сприяти участі у суспільному житті. Школа навчає солідарності, відповідальності за себе й інших, допомагає зрозуміти значення демократичних інститутів та процедур, пояснює правила співпраці та участі в суспільному житті. Врешті, школа допомагає учням повірити у свій потенціал, а також вчить його реалізовувати [1].

Одним із основних завдань сучасної школи є інтеграція освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, створення навчальної моделі для здійснення демократичної освіти, а пріоритетним напрямом процесу навчання є формування демократичних громадянських компетентностей учнів, заохочення їх до становлення як активних громадян, здатних брати участь у формуванні майбутнього демократичного суспільства. Разом з тим, школа має готувати громадянина до участі у демократичних процесах у державі та успішної самореалізації у сучасному світі, допомагати учням навчатися, критично мислити, працювати в команді, комунікувати, брати на себе відповідальність, а також розвивати навички для життя у демократичному суспільстві.

Щоб визначити, у яких напрямках може розвиватися школа, яка прагне стати більш демократичною, виділяють три сфери демократичних змін: це навчання демократії і прав людини у рамках навчально-виховного процесу, розбудова демократичного середовища та врядування у школі, а також налагодження партнерства з місцевою громадою і батьками. У кожній сфері окреслено демократичні стандарти, які сигналізують про культуру демократії і прав людини у школі та можуть слугувати орієнтиром для демократичного розвитку закладу освіти. Зміни в одній сфері неминуче тягнуть за собою зміни в інших.

Важливу роль у формуванні відповідального громадянина і вільної особистості відіграє демократичне шкільне середовище. Як показує досвід,

безпечний і комфортний клімат у школі сприяє побудові рівноправних і відповідальних стосунків між усіма учасниками освітнього процесу на основі поваги до прав людини. Відтак, знання, особистісні та соціальні навички, ставлення і цінності учнів формуються на кожному уроці та у позакласній роботі. Учні повинні навчатися у такому середовищі, де забезпечуються їхні потреби та можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвиток свого позитивного ставлення до інших. Учителям важливо зрозуміти свою роль у цьому середовищі, зокрема, дотримуватися таких обов'язків як: поважати кожного учня, вміти слухати його і дотримуватися конфіденційності, цінувати особистісні якості, поважати кожну дитину, вірити у її успішність, а також бути чесними та визнавати власні помилки. Доцільно використовувати у практиці сучасної школи активні і інтерактивні методи навчання, застосовувати наскрізний підхід у формуванні громадянських компетентностей здобувачів освіти, сприяти реалізації принципу партнерства, будувати освітній процес за принципом «рівний – рівному». Також варто створювати можливості для конструктивного діалогу між усіма суб'єктами освітнього процесу, максимально враховувати думку учнів в дозволені законодавством рамках.

Оскільки школа є моделлю міні-суспільства, вона може навчити своїх учнів основним принципам демократичної культури, а саме – учні: можуть висловлювати свої інтереси і погляди з почуттям впевненості й самоповаги; ставитися один до одного із взаємною повагою, в тому числі емпатією, і готовністю до співпереживання; можуть врегулювати конфлікт ненасильницькими засобами, тобто прислухатися один до одного, іти на компроміс; вчать сприймати встановлену організаційну структуру, яка одночасно і захищає, й обмежує їхні особисті права та свободи; розуміють політику як практичне зусилля, націлене на вирішення важливих проблем, що вимагають уваги; беруть участь у процесі виборів представників і в ухваленні рішення; приймають відповідальність за їх рішення і вибір; обізнані, що якщо

рішення приймаються кимось іншим, то, ймовірно, результат буде незадовільним [4].

Однією із успішних практик у цьому напрямку є проведення ранкових зустрічей в умовах Нової української школи. Як показує досвід, ранкові зустрічі сприяють створенню взаємин між дітьми і дорослими у класі, формують відчуття спільноти, розвивають навички спілкування, уміння розмовляти й слухати, висловлювати свої думки так, щоб вони були зрозумілими іншим, ділитися власними ідеями. Окрім сприяння розвитку навичок спілкування, практика ранкових зустрічей сприяє розвитку академічних і соціальних навичок, а саме: толерантному ставленню один до одного, розвитку емпатії тощо. Повсякденні справи, що проводяться під час ранкової зустрічі, допомагають учням навчатися співпрацювати з однолітками, поважати їх як особистостей. Позитивний настрій у класі створюється за допомогою атмосфери довіри, вільного від критики ставлення вчителі, справедливості та відчуття приналежності до спільноти. Учитель має можливість навчити дітей взаємній повазі й позитивному ставленню один до одного та сприяти розвитку демократичних цінностей.

Із вище зазначеного можна зробити висновок, що у демократичній школі, яка є простором інноваційних освітніх можливостей, усі суб'єкти освітнього процесу поважають один одного, не бояться говорити про виклики та труднощі, разом шукають шляхи вирішення проблемних ситуацій, дотримуючись демократичних принципів, зокрема, поваги до людської гідності та прав людини, рівності можливостей, мирного співіснування, відповідальності, впевненості у собі тощо. Важливо пам'ятати, що демократія – це процес, а не результат. Тому сучасним закладам освіти необхідно створювати демократичне шкільне середовище, яке сприятиме формуванню громадянських компетентностей, виховуватиме соціально адаптовану та громадсько-орієнтовану особистість, яка після закінчення школи успішно займе своє місце в житті.

Література

1. Демократична школа. Європейський центр імені Вергеланда.
URL:<http://surl.li/pmwe>.

2. Зростаємо у демократії: Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. Пер. з англ. та адапт. О. В. Овчарук; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. 3-тє вид. Київ: Основа, 2016. Т. 2. 164 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <http://surl.li/pmzu>.
4. Навчаємо демократії і правам людини – демократична культура у школі. URL: <http://surl.li/pmwh>.